

بالرینلر

(پرۇلوق، اۆچ مجلس و اییلوقدان عیارت موسیقیلی کۆمدی)
 اۆخوجولار بئله سانماسینلار کی، بۇرادان هر هانسی عادى موسیقیلی گۆستری
 حاقیندا صؤحبت آچماق نیتینده بیک. بۇنونلا بئله اینصافلا گۆتورسک، حاقیندا
 دانیشاجاغیمیز احوالات، اینسانین چۇخ اینجه حرکتلرینی طلب ائتدیگینه گۆره،
 سۆزون حقیقی معناسیندا بیر اینجه صنعت اثری سایلماغا لایقیدیر.

بیرینجى مجلس

بازار آغزی نین قالابالیغی. ماشینلار شیدیرغی کئچیر. یاشیل چیراق سۆنور،
 قیرمیزی چیراق کۆزریر، آنجاق بۇنو هئچ کیم وئجینه ده آلمیر، چۆنکی هر حالدا،
 بۇ قالابالیقدا، بۇ مۆرکب حیاتدا بیر یاشیل یا قیرمیزی چیراغین نه اۆنمی وار کی.
 ماشینلار آرا وئرمه دن خیوانین اۆتایننا جان آتان اینسانلارین پوزولموش

جرگه لرینی یاریب، اوز حرکتینه دوام ائدیر. آخی دمیرله اتین نه مۆناسیبتی؟ بیردن اۆن- اۆن بئش مۆتور سیکلت قیغیلاشا- قیغیلاشا قاباغا هۆتوکله بیر. حلال اۆلسون، یامان ایتی قاز وئیرلر! ذلیل اۆلا سینیز، نه بۇغاناق سالماغینیز دیر؟ اۆز- اۆزومه دئییرم: «حۆسئین قۆلوزادا، فیکریوی بیغ باشیو! آماندی دیقئلی اۆل، ایندی قارغیش واختی- زادی دئییل، اۆزونه گل، گۆزونو دورد آچ، باشلی باشینادیر، هر کس اوز قۆتورونو قاشی بیر. دیقئین بیرجه آن یاینسا، باتیسان».

ماشینلار ایکی- بیر اۆچ- بیر کئچیر. دئیه سن اۆنلارین آراسی هئچ واخت کسيلمه یه جک. بۆتون دیقئیمی تۆپلایاراق، نفسیمی ایچیمه قیسیب، اۆتایا آتلاماغا چالیشیرام. ائله ایلك آدیمدا سارسیلیرام، چۆنکی بیر مۆتور سیکلت قافلان کیمی اۆستومه یۆمولور. قافلاندان قۆرونماق اۆچون گئری چکيلمگه چالیشیرام. گئری چکيلمک آسان اۆلمور، چۆنکی آرخا طرفیمدن ده ماشینلار کئچیر. اۆنلارین بعضیسی منه سۆرتوشه- سۆرتوشه کئچیر. بیر تاکسی منه تۆخونماسین دئیه اۆزونو بیر قدر بۇرجودور، من ده بۇرجودورام. سۆروجو بیر آن دایانیب، کۆتۆبجه سینه سۆیله بیر: «قارداش اۇغلو، بس فیکرین هایاندا؟». اۇ بیلسه یدی کی، من حیاتیمن ان گرگین باله سینى ایفا ائدیرم، بلکه ده بۇ سۆرغودان واز کئچردی.

آما نه اۆچون بۇرادا هامی اۆزونو حاقلی بیلیر؟ بس نیه هئچ کیم اۆز حدینی تانمیر؟ دئیه سن هامی جین آتینا مینیب. گۆره سن من یادیرغامیشام، یۇخسا بۇنلارین عملی آزیب؟ یۇخ، گۆرونور کی، بۇنلار دینه- ایمانا گلمه یه جکلر. ماشینلارین آراسی آزاجیق کسیلنده «حۆسئین قۆلوزادا، بۇ اۇگۆزله دیگین فۆرصتدیر»- دئیه بیردن اۆزومه مخصوص اۆلان چئویک بیر حرکت طرزله گۆتورولورم! آلاسه سیزی ایناندرسین، سئوگیلی اۇخوجولار: خیوانین آراسیندا وضعیت چۇخ تهلۆکه لیدیر، چۆنکی ایچینه اۆزون دمیر یۆکو سیغمایان بیر وانست اۆستومه شیغی بیر. آ، چارخین چئوریلسین سنین! یۇخ، من بۇ سایاق اۆتایا آتلیا بیلرم. گئری چکيلمک و بۇ مهلكه دن قۇرتولماق لازیمدیر. مهلكه دن قۇرتولماق بیر اۇ قدر ده آسان دئییل. ماشینلار و مۆتورلار دمیر عزمه آرخادان و قارشیدان شیدیرغی کئچیر. ائششگه مینمک بیر عاییب، ائششکدن ائتمک ده بیر عاییب.

بىرىدىر؟ دىيىلنە گۆرە، بىزىم زامانەمىزدە پىتزا آمبولانسىدا داھا سۆرعتلى شىكىلدە گلىب-چاتىر.

بىردىن بىر يىندىكى يۆك ماشىنىنى آمانسىز جاسىنا كۆكرەيىپ، بۆتون ماشىنىلارنى قاقلايدى. انلە دىكىسىنىم كى، گۆزلىرىم بۆيويور! گۆرون چاتلاسىن! سسىن گۆروم بۇغارىندا قالسىن!

شويىملى اۇخوجولار، منى قايتاران قايتارىر! قاقكى يىرىمە گىرى چكىلمگە فۆرەست چۇخ داردىر، آنجاق بۇرا دۇروخسونماق يىرى زادى دىيىل! بۆتون تىرىمى دىزىمە يىغىپ، چىويك و اينجە حرىكلە اوز يىرىمە قايدىرام، عىنىنى ايلە بالەدە اۇلدوغو كىمى. بىر كاميون از قالا منىم قۇلاغىمىن دىيىندىن اوتوشور، يامان تۆستو بۇراخىر و گۆر سىقنالىنى سىلىندىرىر. قۇلاغىن باتسىن، نە قۇلاق باتىران سىقنالىن وار سىن! كاميونون بۇ كىكىن و بۇغوق سىقنالى منە ترومپىلرلىن سسىنى خايطىرلايدىر. منە انلە گلىر كى، هانسىسا مۇحتشم بىر اوركستر اوجادان دىلدىمىشىدىر. بۆتون كائىنات كاميونون قاتى تۆستوسوندىمە غرق اۇلور.

اۆچونجو مجلس

قالابالىق بىر خىوانى اتلاياركن ايكى، بىر-بىرىنىن ترسىنە حرىكت ائىدن اوتوبوسون آراسىندا، دارىسقال بىر زۇلاغا قاپسانمىشام. اوتوبوسلار چۇخ ياخىن مسانەدن بىر-بىرىنىن يانىدىن سۇووشورلار. اۇخوجولار ياخشى بىلىرلىر كى، بۇرانا ايكى اوتوبوسون آراسىندا قالىب «يىنجىلمك» تهلۆكەسى وار. «يىنجىلمك» سۆزونونون معناسىنى قاوراماق چىتىن اۇلسا، سىز «زىلىب-اينجىلمك» دۆشونون. بۇ دۇرومدان قۇرتولماق حىياتىمىن ان اينجە حرىكلرىنى، اۇلدوقجا مەھارتلى بالرىنىلىكى طلب ائىدىردى. آياغىمىن بۇرنو اۆستە قۇوزانماق، چىگىنلىرىمى اۇلدوقجا دىك تۇتاراق نارىن اددىملارلا ياناكى سۆزمك، گۆزون اوجو ايلە هر يانا اخماق، امان آلا، گۆرەسن من بۇ اينجەصنعتى بۇ مەھارتلە ايفا ائىتمگى هاجان اويرىمىشىدىم؟ هىچ اينانىلاسى دىيىل، اوتوبوسلار ساغ-سالامات اوتوشوبلر و آلاھدان اۇلان كىمى، اۇنلارا مادى ضرر دىمەمىشىدىر!

ايندى ايسە بۆتون ماشىنلار و مۆتورسىكىلر «بىرىلى-نارىلى» سىقنال وئىرىر.

مىنىك ماشىنلارنىن جىر سىقنال سسى كاميونلارنىن و اۇتوبوسلارنىن بۇغوق سىقناللارنىنا قۇووشوب، مۇتور سىكلتلرنىن قىغىلتىسى اىلە بىرلىكدە معنوى بىر آتموسفر يارادىر. اۇركستر وار نفسى اىلە مۇسىقىنىن سۇن بۇلومونو اىفا ائدىر، ھىجان ذىروھىە قالخىر، دىرىژۇر ياخاسىنى يىرتىر و باشىنىن ساچىنى يۇلور و اۆچونجو مجلس تاماشاچىلارنىن گۆر آلقىشلارى اىچىندە سۇنا چاتىر. اىشىقلار سۇنور، پردە دۆشور.

اىلۇق

دۆشونورم كى، بىزلردن آدام چىخمازدى، دى گل كى، حىاتىن باس ھاباسى بىزلردن شانلى بىر بالرىن نىلى يىتىشىدىر مىشىدىر.

بۇش يىرلرە اۇيغون گلن كلمەلر كۆچۈرون:

- ۱ - اينصافلا ----- ، بۇ احوالات اينجە صنعت اىشى سايىلا بىلر.
- ۲ - ماشىنلار بازار آغزىنىن قالابالىغىندا ----- كىچىردىلر.
- ۳ - ياشىل چىراق سۇنن كىمى قىرمىزى چىراق -----
- ۴ - فىكىرىنى يىغ باشىنا، اوزونە گل، گۆزلرىنى -----
- ۵ - دىقتىن بىرجه آن بايىنسا، -----
- ۶ - سۆروجو داىانىب ----- جەسىنە سۇيلە بىر: «قارداش اۇغلو، فىكىرىن ھاياندا؟».
- ۷ - گۆرەسن نە اۆچون بۇرادا ھىچ كىم اوز حدىنى -----
- ۸ - آرالىق بىر آز ----- نىجە وار گۆجومو تۇپلايىب، اورتايا داشلاندىم.
- ۹ - بىر تعجىلى ياردىم ماشىنى ----- اىرلى شىغى بىردى.
- ۱۰ - بۆتون ----- ىمى دىزىمە تۇپلايىب، گئرى دۇندوم.
- ۱۱ - حىاتىن باس ھاباسى بىزلردن شانلى بىر بالرىن نىلى -----

مۆركب فعللر:

بۇ فعللرى اۇيارلى بېچىمدە جدولده كى جۆملەلرە كۆچورون:

گۆزلەمك	اۆزولمك	آلماق	قاشىماق	آتماق
آلماق	قالماق	دۇيماق	آلماق	قىسماق
دۆشمك	اۇدماق			

- ۱ - ھىچ كىم ياشىل ياخود قيرمىزى چىراغى وئجىنە -----
- ۲ - باشلى باشىنادىر، ھر كس اۈز قۇتورونو -----
- ۳ - اۈ تاي كىچمگە اۆرك ائلەمىردىم، دايانىب، فۇرست -----
- ۴ - نفسىمى اىچىمە ----- ، اۈ تاي آتلاماغا چالشىردىم.
- ۵ - نھايت الدن - دىلدن ----- ، تۇوشويە - تۇوشويە قاباقتى يىرىمە قايىدىرام.
- ۶ - قۇرخومدان آز قالا سارىمى -----
- ۷ - اىكى ساعاتدىر كى، خىوانىن اۈ تايىنا جان -----
- ۸ - بۇ شھر ياشامالى شھر دىيىل، باش ----- گئدە جگم.
- ۹ - گۇمانىم آنجاق سنە گليردى، سندن دە اليم -----
- ۱۰ - كاميون منىم اۈستومە بۇيوردو، آما من اۈزومە -----
- ۱۱ - بۇرادا دۇروب گۆزلەمكدن جانا -----
- ۱۲ - بۇ نە ساياق ماشىن سۆرمكدىر، سنى گۇروم پىس گۆنە -----

فعلى ظرفلار:

۱- ماليم گئىدىنجه، قۇى جانيم گئتسىن.

۲- قارا منى باسىنجا من قارانى باسارام.

بۇ جۆملەلرى اۇيارلى فعلى ظرف ايله يئىدىن قۇشون:

۱ -	هيندىن تۇيوق اۇغورلاماغا نه وار كى، شرط اۇدور كى، داغدان ككلىك گتيره سن.
۲ -	ماليم نيه گئتسىن، قۇى جانيم گئتسىن.
۳ -	آرودىن شريكلى اۇلماغى مالين شريكلى اۇلماغىندان ياخشىدير.
۴ -	بۇ قدر قارغيش ياغديرما، اوزونه گل، گوزونو دورد آچ.
۵ -	هر كس اوز قۇتورونو قاشىماسىن. هامى بير - بيرى نين قايجىسىنا قالسىن.
۶ -	بۇ خياوانلار ين سىس - دۇمانىندا نه اۆچون بۇغولاق؟ ياخشىسى بۇدور كى، گئىك طبيعتده گر ك.
۷ -	هر كس اوزونو حاقلى بيلمه سىن. ياخشىسى بۇدور كى، بۇركونو قۇيسون قاباغىنا، دۆشونسون.
۸ -	بىردن قاباغا هۆتوكلمه، بۇرادا دايان، فۇرست گۆزله.
۹ -	نه دۇروخوبسان؟ تپرىنى يىغ دىزىنه، خياوانى آتلاماغا چاليش.
۱۰ -	نيه بۇ قدر سىقنال چاليب، خالقين قۇلاغىنى باتيرىرسىنيز؟ اينسانلىغا فيكىر وئرىن.
۱۱ -	بسدير بير - بىرىمىزى قىنماق، اۇتورون، سۆزلرىمىزى دانىشاق.
۱۲ -	نيه تىكان اۇلوب، آياغا باتىرسان؟ گۆل اۇل، ياخايا سانجىل.
۱۳ -	قىزىل تاختى ئىلرم؟ كاش قىزىل باختىم اۇلايدى.

فعلى قارشىلىق نۇوعو:

- ۱- قاپلار آچىلىنجا ھامى بىردن ايچرىيە تىپلىدى.
- ۲- قاپلار آچىلىنجا ھامى بىردن ايچرىيە تىپلىشىدى.

بۇ جۆملەلرى قارشىلىقلى فعللە يىتىدىن ايفادە ائلەين:

- ۱ مۆتور سىكىلتلر قاباغا ھۆتوكلە بىردىلر، ھامىسى دا قىغىلدا بىردىلار.
- ۲ اۇشاكلارين ھامىسى بىر- بىرىنى بۇغماغا چالىشىردىلار.
- ۳ مۆتور سىكىلتلر قافلان كىمى اۆستومە يۇمولدولار.
- ۴ قۇرخودان بۆتون آياق اۆستەكىلر گىرىيە چكىلدىلر.
- ۵ ھامىنىز گۆزومون قاباغىندان ايتىلن!
- ۶ اۆتوبوسلار بىر- بىرىنى ساغ- سالامات اۆتدولر.
- ۷ ايشچىلر بىر- بىر كاميوندان يىرە تۆكۆلدولر.
- ۸ بىر طرفدە ھامى گۆلوردو، بىر طرفدە ايسە ھامى آغلا بىردى.
- ۹ قۇناقلىق سۇنا چاتانندان سۇنرا ھامى داغىلىب گىتىدىلر.
- ۱۰ بىردن كاميونلارين نىچەسى بۆيۈرە- بۆيۈرە گلدىلر.
- ۱۱ من بۇ سعادتن اۆزومە بىر پاى، سىزە ايسە بىر پاى وئرمك ايستە بىرم.
- ۱۲ منىم ايشىم قارداشىمى دالاماقدىر، اۇنون دا ايشى منى دالاماقدىر.

فعلين مجهول نۇوعو:

من بىر مکتوب يازدىم.	بىر مکتوب يازىلدى.
من بىر كىتاب آلدىم.	بىر كىتاب آلىندى.
من بىر قۇناق چاغىردىم.	بىر قۇناق چاغرىلدى.
اۇ، گۈزل بىر شعر اۇخودۇ.	گۈزل بىر شعر اۇخوندۇ.
بىز تۆرك دىلىنى اۇيرندىك.	تۆرك دىلى اۇيرنىلدى.
جاويد ماشىنى داياندىردى.	ماشىن داياندىرىلدى.

فعلين مجهول نۇوعو:

من چكىلدىم	بىز چكىلدىك	من گۈرۈلدىم	بىز گۈرۈلدىك
سن چكىلدىن	سىز چكىلدىنيز	سن گۈرۈلدىن	سىز گۈرۈلدىنوز
اۇ چكىلدى	اۇنلار چكىلدىلر	اۇ گۈرۈلدى	اۇنلار گۈرۈلدىلر

من يازىلدىم	بىز يازىلدىق	من وۇرۈلدىم	بىز وۇرۈلدىق
سن يازىلدىن	سىز يازىلدىنيز	سن وۇرۈلدىن	سىز وۇرۈلدىنوز
اۇ يازىلدى	اۇنلار يازىلدىلار	اۇ وۇرۈلدى	اۇنلار وۇرۈلدىلار

بۇ جۆملەلەرنى مېھول نۆوعە چئويرين:

- ۱- من كاميونون گليشىنى چۇخ عزملى گۇروردوم.
- ۲- اۇنلار منە زھملى چيراق ايشارتلرى وئيريدىلر.
- ۳- بۆتون تپرىمى ديزلرئمه ييغميشدئم.
- ۴- چيگينلرئمى اۇلدوقجا ديك تۇتموشدوم.
- ۵- گۇرەسن من بۇ اينجه صنعتى هاچان اويرنميشدئم؟
- ۶- اوركستر وار نفسى ايله مۇسئقى نين سۇن بۇلومونو چالدى.
- ۷- آى گۇرئندە داها اۇلدوزا مئنت يۇخدور.
- ۸- بئزى ازديلر، بۇزدولر، بۇشقابلارا دۇزدولر.
- ۹- ياشيل چيراغى سۇندوردولر، قيرمئزى چيراغى آليشديرديلار.
- ۱۰- من بۇ سۇزو بۇيوك بابامدان دۇنه- دۇنه ائشئتميشدئم.
- ۱۱- دۇولت ائشئسئزليگه قارشى يئنى بئر قرار چيخارميشدئر.
- ۱۲- ماشينلار شھريمئزى تۇستو بۇغاناغينا چئويرميشلر.
- ۱۳- من خياواندان كئچن بۆتون ماشينلارى قاباقلادئم.
- ۱۴- زمانه بئزدن بئر بالرين نسلئ تۇرتميشدئر.

مۆتىداسىز جۆملەلر:

بۇ نۆوع جۆملە قۇرولوشو تائىرسىز فعللرە مخصوصدور و فعلين مجهول نۆوعو ايله قارىشديريلماماليدىر:

من او تايا آتلادىم.	او تايا آتلانيلدى.
---------------------	--------------------

بۇ جۆملەلرى مؤتىداسىز بيجيمده يىنىدىن ايفاده ائىدىن:

- ۱- هئىچ كىم بۇ ايراده نىن قارشىسىنا چىخا بىلمز.
- ۲- هامى تئز اوز قاباقتكى يئرینه قايتدى.
- ۳- هامى آياغى نىن بۇرنو اۆسته قۇوزانمىشىدى.
- ۴- هئىچ كىم اتلە دىرناق آراسىنا گىرمز.
- ۵- اتى اتدن كسرلر، اۆمان يىردن كۆسرلر.
- ۶- چۇخ بىحثدن سۇنرا هامى بۇ قارارا گلدى كى، بۇ سفردن واز كئىچك.
- ۷- ايشلەمەين ديشلەمز.
- ۸- بىز بىر درسى قۇرتاران كىمى اۆبىرى درسه باشلادىق.
- ۹- قار ياغاندا هئىچ كىم ائودن چىخماز.
- ۱۰- ايندى هامى تۆرك دىلى نىن جانلى بىر دىل اۆلدوغونا اينانير.
- ۱۱- خىاوانىن سۇنوندا هامى ساغا دۇندو.
- ۱۲- ترافىكىن تىخاندىغىنا گۆره ماشىنلار يۇل بۇيو دايانمىشىدىر.
- ۱۳- قاتار ساعات سىككىزده شىهردن ۱۰۰ كىلومتر اۇزاقلاشمىشىدىر.
- ۱۴- مۆكىف بۇ درسده شىهرين باس هاباس مسألەسى اۆزره دايانمىشىدىر.

عئىيە جىر حىيات

ائى بۆتون تارىخ بۇيو ھر ماجراسى عئىيە جىر،
 -ئۆملە اعمالى گۆدنىسىز، ھر اداسى عئىيە جىر.
 ائى كلامى جۆملە تزوير ايله افكارى رىا،
 باشداكى ايمانى، آغزىندا دۇعاسى عئىيە جىر.
 ائى لىجىمسىز داورانىشلارى بۆتون يۇتولمامىش،
 فېكرى نىن الوان بۇ دۆنيادا بۇياسى عئىيە جىر.
 ائى بۆتون دۆنيادا وار- دۆولتله شۆھرت تۇپلامىش،
 ايشده ھر يۇخسوللارى، ھر اغنىياسى عئىيە جىر.
 ائى اۆزه دۆنيا باتىب محو اۇلسا، تۇز قۇندورمايان،
 دردى باشقا، درده دۆشموشكن دواسى عئىيە جىر.
 اسكى چاغلاردان تۇتوب، شۆوكتلى بۇ دۆورانهدك،
 علم ايله بېگانە ايكن ايدىعاسى عئىيە جىر.
 ائى بۆتون بئش دۇيغوسو ايلن بىر علامت دۇيمايان،
 سۆز دئيركن گۆن كيمىن قالين قافاسى عئىيە جىر.
 ائى بۆتون صنعت سنين، يۇخ باشقا مېلتده ذكا،
 -خالقى آلداتماقدا ھۇش ايله ذكاسى عئىيە جىر.
 منجه بۇ عىرفان ايله شعر ايله مۇستىقى يئتر،
 ائى بۆتون آھنگى يۇندىمسىز، صداسى عئىيە جىر.
 بۇيله مجلسلرده يۇخدور، رفرفين سرمايه سى،
 دلبغى يۇخسولدور، بۆتون جىزماقاراسى عئىيە جىر.

شعر: ابراهيم رفر (مۆرداد ۱۳۷۶)